

A NEMZETNEVELÉS FOGALMA.

1. A nemzetnevelést mostanában azért emlegetik sokat, mert nagy szükség van arra, amit megjelöl; a megoldás azonban nehezen halad, mert a szó túlságosan is közzsájon forog, nagyon változatos értelemben. Ilyen nagy dolgot nem lehet megoldani, amíg legalább az alapokban nincs egyetértés. Ezt az nehezíti meg, hogy a nemzetnevelést különböző oldalakról nézik: egyesek a neveléstudomány, mások általában a politika, ismét mások egyes politikai pártok oldaláról. Sokan pusztán azért beszélnek róla, mert ez most divat.

2. A nemzetnevelés szava a magyar nevelésügyi irodalomban jelent meg éppen 40 évvel ezelőtt, mint szakszerű megnevezése egy pontosan megjelölt neveléstudományi álláspontnak. Akkor nem méltatták figyelemre, jórészt azért, mert nagyon is magyar származásúnak látszott. Az is volt: Széchenyi gondolatvilágából nőtt ki s a személyiség magyar elméletéhez kapcsolódott.¹ E kettős eredete miatt mindjárt legelső megjelenésekor egyesült benne a nevelői és politikai gondolkodás. 30 éve, hogy a régi gondolatnak művelődéspolitikai kidolgozása is megtörtént.² Ekkor már észrevették, de félvállról nézték: a nevelésügyi hivatalos szakembereinek nálunk akkor még nem volt érzékük a nevelés politikai jelentősége iránt, az irányadó politikusok pedig nem igen törődtek a neveléssel. A háború azonban mulasztásokra eszméltetett, megerősítette a nemzeti gondolatot s ezért a forradalmi rázkódások után egyidőre mintegy «befogadták» a nemzetnevelést. Megindult ekkor az iskolai nevelésben való érvényesítése is miniszteri rendelet útján,³ de egy hasonló

¹ *Gróf Széchenyi István nézetei a nevelésről* c. könyvben (1904-es évszámmal): II. rész 4. fej. A nemzet-nevelés, 5. fej.: A nemzet-nevelés és a személyiség elve.

² *Nemzetnevelés. Jegyzetek a magyar művelődéspolitikához* (1912) c. könyvben.

³ Hivatalos Közlöny 1919: A nemzetnevelés szempontjának az elemi népiskolában való érvényesítéséről (182. 311; 1919).

értelmű, latin kifejezés (a neonacionalizmus) csakhamar félretolta és a kezdeményezést is elfeledtette. Újabban, 6—8 évvel ezelőtt, kétségtelenül külföldi politikai hatásra egyszerre fontossá lett nálunk is a nemzetnevelés, de nem eredeti, szakszerű értelmében, hanem határozott politikai törekvések megjelölésére. A szó gyakori használata mégis reménységet nyújtott a nevelésen való gondolkodás terjedésére és mélyülésére s remélni kezdtük az annyira hiányzó vezetógondolat kialakulását a nevelésben s a nevelés középpontba jutását a nemzet ügyeinek intézésében. Ma már azonban a név aggasztóan jelszóvá lett. Attól lehet tartani, hogy a sok emlegetés nemcsak a szót koptatja meg, hanem útjába áll a gondolat valóságának. A «magától értődő» jelszó népszerűsége rendszeresen elsekélyesíti a tartalmat és így megbukik a gondolat. Ennek megelőzésére azt kell tisztán látnunk: mi is az, amit valósítani akarunk.¹

3. A fogalom tisztázása nagyon könnyű. Csak észre kell vennünk a mindennapi valóságot, hogy milyen kapcsolatban van a nemzet a neveléssel s le kell belőle vonnunk a következtetést, hogy miként lehet e kapcsolatot szilárddá tenni. A valóság egyik oldalról az, hogy a nevelésnek mindig a nemzet adja meg az alapot és a keretet, mert nevelők és növendékek egyaránt a nemzet tagjai s együttes munkájuk a nemzet keretében folyik; másfelől pedig az is valóság, hogy a nevelés a nemzet életébe avatkozik, mert tagjainak a minőségét alakítja. Ebből ered az a természetes követelmény, hogy a nemzet tagjait olyanná neveljük, amilyen emberekre adott viszonyai között szüksége van, tehát a nevelésnek minden részletét, azaz minden nevelőt nemzeti tudatosságnak kell vezetnie.

A nemzetnevelés fogalmában tehát egy tény és egy követelmény van együtt. Oly természetes mindkettő külön s a kettő kapcsolata is, hogy érthető, ha kezdetben némelyek nem fogták fel, mire való ezt a közönséges igazságot külön megállapítani, sőt külön meg is nevezni. Azután megértették, hogy azért, mert a nemzet gondolata a magyar nevelésben még soha sem érvé-

¹ Ugyanilyen tisztázó szándékú közlésem 1919 őszéről: *Mi a nemzetnevelés? a háborús élet, megújulás, nemzetnevelés* c. kötetemben (1942); u. ott 1918 őszéről: *A nemzetnevelés jogosultsága*.

nyesült teljesen, tehát a nevelésünk nem is teljesíthette a tőle várható szolgálatot.

4. Arra a kérdésre, hogy milyen emberekre van a nemzetnek szüksége, nem ugyanazt feleli valamennyi nemzet, de a különbözés csak részletekre vonatkozik; az elvi alap nem lehet különbözö. Mindegyik nemzetnek az az alapvetö szükséglete, hogy tagjaiban határozott nemzeti tudatosság legyen és mindennél erősebb a nemzet sorsáért érzett felelösség. A nemzeti tudatosság azt jelenti, hogy az ember tisztában van önmagával és körülményeivel, azaz az őt is magában foglaló, életét meghatározó nemzet állapotával, a nemzete érdekében szükséges tennivalókkal s ezek keretében világosan látja saját személyes feladatait. A felelösség is tudatosság: erkölcsi tudatosság, vagyis annak tiszta felismerése és átérzése, hogy az embernek a reá váró feladatot el kell végeznie és pedig a tőle telhetően legjobban, mert ez a nemzet életének, megmaradásának vagy feltámadásának feltétele. A tudatosság a nemzethez tartozás felismerésének, a felelösség a nemzettel való együttérzésnek, teljes azonosításnak az eredménye; a kettö egybeolvad a hasznottevés vágyában és a nemzetet szolgáló tevékenységben. A tevékenység: munka, a munkához az értelmi képességen és erkölcsi készségen kívül testi erő is kell, ezért a nemzetnevelés egészségessé és erőssé is akar tenni mindenkit, hogy bírja a nemzetért való munkát.

Ilyen emberek nevelése: nemzetvédelem és nemzetfejlesztés. Nemzetvédelem, azaz megövj a nemzetet attól, hogy tagjai elsatnyuljanak, közönyösek vagy tájékozatlanok legyenek; biztosítani törekszik, hogy különbséget tudjanak tenni a nemzetre üdvös és káros irányok között, senki se nézze tétlenül és gondolatlanul az idő múlását, hanem mindenki tudjon és akarjon jó munkát végezni; ne várják csak mástól a kitartó dolgozást, ne csak a magok közvetlen érdekére, hanem mindig a nemzet sorsára gondoljanak. Ha a nevelést ez a gondolat vezeti, akkor nemzetfejlesztés is, mert szervezetten gondoskodik arról, hogy a nemzetnek mindig legyen mindenféle munkára elég embere, alaposan felkészüljenek és folytonosan művelődjenek. A művelődés a szellemi erő fejlődésében, a tudatosság mélyülésében, a felelösség növekedésében áll. A nemzetnevelés szem-

pontjából különösen fontos, hogy a műveltség nem egyszer, véglegesen kialakult állapot, hanem állandó művelődés: az igazán művelt ember mindig tisztán akarja látni a nemzet változó helyzetét, ebben a maga kötelességét s ezért tovább műveli magát, hogy még többet, még több oldalról ismerjen meg s a közös munkában még nagyobb erővel vehessen részt. A műveltség: nemzetalkotó, fenntartó és építő érzület. Azért kell a nevelésnek ezt az érzületet fejlesztenie, mert így a közművelődés is folytonos: egyre többen emelkednek fel a nemzet magaslatára, azaz mind többen ismerik fel a nemzet helyzetének, feladatainak, bajainak és lehetőségeinek változásait, a nemzet tagjai elé álló újabb meg újabb követelményeket. Ezek teljesítésére mély felelősségérzéssel törekedve, mindig többen találkoznak és az egy-célra-törekvés erejével összekapcsolódnak, akiket ugyanaz a tudatosság és ugyanaz a felelősség éltet és vezet.

A nemzetre irányuló nevelői gondolkodás és nevelés sokféle részletét éppen az foglalja egybe, hogy közös tudatosságot és közös felelősséget fejleszt. Ezzel építi a nemzet egységét: nemzeté neveli az együttélőket.

A *nemzetté-nevelés* nem valami időhöz kötött, egyszeri feladat, az eredménye nincs készen romolhatatlanul. Ez a gond állandó, mert a nemzeti tudatosság és felelősség személyes birtok, tehát mindegyik nemzedékben, annak is minden egyes tagjában külön fejlődik ki. Az élet külön gondozás nélkül is fejleszt, de teljesen esetlegesen és bizonytalan eredménnyel, a nemzetnek azonban biztosíték kell, hogy a közös munkának ezek az alapjai mindenkiben kifejlődnek. Nemcsak az egyidőben élőkben, hanem a nemzedékek végtelen sorában kell a folyamatos munka lelki alapjait kifejleszteni, mert a nemzet munkája soha sem egy nemzedék dolga és bár a folytatás soha sem ugyanaz, ami a megelőző nemzedék feladata volt, mégis ahhoz kapcsolódik: a nemzet örök életének, örök feladatainak koronként való módosulása. A nemzetté-nevelés ezt az egyidejű együttdolgozást és nemzedékeken át való korszerű folytatást biztosítja.

A nemzetté-nevelés közvetlen feladata más-más a különböző nemzetek számára és a korok változása is különbségeket okoz. De az elvi alap mindenütt és mindig egy: a nevelés nem légtüres térben folyik, hanem bizonyos körülmények között, az

emberek nem elképzelt alakok, hanem történelmi, társadalmi, élettani előzmények és mindenféle életviszonyok által meghatározott egyének, egy-egy nemzet tagjai többé-kevésbé hasonló, más nemzet tagjaitól egyben-másban eltérő egyéniségek; aki alakítani akarja őket, annak a viszonyok és emberek különbségeit gondosan számba kell vennie. Egyeseket is, nemzeteket is csak nekikvaló módon lehet eredményesen nevelni. A nemzethez alkalmazott nevelés: a *nemzeti nevelés*.

Ezek szerint a «nemzetnevelés» mivoltának megértéséhez három fogalom elkülönítése és egymás mellé helyezése szükséges, Maga a *nemzetnevelés* szava az elvi alapot jelöli meg: a nevelés elméletének is, szervezésének és gyakorlatának is középponti gondolata a nemzet. A *nemzetté nevelés*: a nevelés örök feladata, a benső egység folyamatos gondozása ott is, ahol rend van és sem nyelvi különbség, sem egyéb nem különíti el egymástól a nemzet tagjait. A *nemzeti nevelés* pedig a nevelésnek a nemzet szükségleteihez, vagyis állapotához, feladataihoz, közvetlen tennivalóihoz és a nemzet tagjainak mindenkori minőségéhez való alkalmazása.

5. E gondolatmenetben korántsem csak az iskolára kell gondolnunk. A nemzet érdeke azt kívánja, hogy a nemzetnevelés szelleme irányítsa valamennyi intézményt, amely emberekkel rendszeresen foglalkozik, mert az érzületet mindegyik alakítja. Rá kell eszméltetni erre a hatására mindenkit, aki bármilyen alakban és bármely ponton emberek ügyeivel érintkezik. Munkájának az egyes emberekre való hatását látnia kell a legmagasabb pontról egyetemesen intézkedő embernek is és apró-cseprő tevékenységének az egész nemzetre kiható jelentőségét szakadatlanul eszébe kell tartania a legszűkebb körben dolgozónak is. Ez a követelmény akkor teljesül, ha egyetemessé válik a nevelői gondolkodás: ha a családban, iskolában, azonkívül folyó népművelésben, a közigazgatás valamennyi ágában, az egyházi szolgálatban és a hadsereg minden tisztjében mindig ott él annak a tudata, hogy az egy-egy emberre tett hatás tovább terjed, a sok egyénenkénti hatásból a nemzet sorsának nevezetes alakítója fonódik s ha ott él a szándék is, hogy ez a hatás erősítő, egyesítő legyen. A nemzetnevelés gondolatának ott kell lennie mindenütt, ahol emberek egymásra hatnak. A legkisebb óvodá-

ban is, hogy az óvónő a nemzeti jövő szolgájának érezze magát, mintha csak a kormányzás részese volna s ott kell lennie a közigazgatás legmagasabb pontjain is, mintha az ott ülők is nevelők volnának s közvetlenül előttük állnának, akikre intézkedéseik vonatkoznak. Ez úton kialakul a nevelés egyöntetűsége, jóllehet éppen a nemzetnevelés álláspontján senki sem akarhatja a közgondolkodást egyformásítani. Az egyöntetűség nem szürke egyformaságot jelent, hanem a színek egybehangzását; nem gépiességet, hanem meggondoltan egyirányú elhatározásokat.

A nemzetnevelés elvének egyesítő ereje az egyoldalú szemlélésből eredő ellentéteket az elméletben is, gyakorlatban is kiegyenlíti. Eloszlatja az egyéniség és a közösség, a nemzet és az egyetemes emberiség, a hagyomány és a haladás, az iskola és az élet, az értelmi és az erkölcsi nevelés látszólagos ellentétét. És feloldódik benne az az ellentét is, amely a nevelés és a politika között mutatkozik, amikor a politika el akarja nyelni a nevelést. A nemzetnevelés nem azt mondja, hogy a nevelésnek nincs köze a politikához, vagy a politikának a neveléshez, sőt megmutatja, hogy a nevelés nemcsak határos a politikával, hanem egyező területek is van. Ez a terület a *művelődéspolitiká*.

Az ellentétet az oldja fel, hogy a művelődés és a politika kapcsolatában a művelődés emelkedik ki, megmutatja a nevelésnek politikai, vagyis a jövőre való kihatását és a politikának nevelési, tehát az emberek érzületében lévő feltételeit. Így derül ki, hogy a nevelés a legmesszebbre néző politika: az emberek minőségét úgy alakítja, hogy abban nemzeti tudatosság és a nemzet sorsáért való felelősség uralkodjék.

A nemzetnevelés tehát nem valami különálló részlet a nevelés körében, hanem valamennyi részlet egységes összefogása a nemzet gondolata körül; nem különleges feladat, hanem a nevelésnek elvi alapja. Az elv érvényesülését a sokszoros emlegetés csak megnehezíti, mert elburkolja a lényegét. Ezért nem lehet örülni annak sem, hogy a vallás- és közoktatásügyi minisztériumban külön ügyosztálya van a nemzetnevelésnek, holott az egész minisztérium tevékenységét kellene ennek az elvnek irányítania.

Imre Sándor.